

Utdannings- og
forskningsdepartementet
Postboks 8119 Dep.
0032 Oslo

Dato: 20.april 2005

HØRING – FORSLAG TIL FAG- OG TIMEFORDELING FOR GRUNNSKOLEN

Musikk i Skolen er bekymret for de negative konsekvensene forslaget til fag- og timefordeling får for de estetiske fagene i grunnskolen – og for musikkfaget spesielt. Den faglige profilen som følger av forslaget underbygger kritikken av en stadig mer teoretisert skole der de estetiske og praktiske fagene skyves til side til fordel for basisfagene. Fra å utgjøre 19,7 % av timetallet i grunnskolen i Mønsterplanen av 1974, utgjør de estetiske fagene i henhold til forslaget nå kun 13,3 % av timetallet i grunnskolen. Dette er en betydelig reduksjon, og situasjonen er særlig prekær for musikkfaget på ungdomstrinnet som kun foreslås med gjennomsnittlig én undervisningstime pr. uke.

Musikk i Skolen fremmer derfor forslag om en økning på minimum 114 timer til musikkfaget på ungdomstrinnet.

Økningen bør fremkomme ved en omfordeling av de ”friske” timeressursene, og vil muliggjøre gjennomsnittlig 2 timers ukentlig undervisning hvert av årene i 8., 9. og 10. klasse. Vi vurderer det som langt mer faglig tilfredsstillende å få denne økningen fremfor å opprettholde et så stort timetall til programfag.

Bakgrunn og begrunnelse for forslaget:

Musikkfagets timeressurser i grunnskolen er foreslått uforandret i forhold til Læreplanen av 1997. Imidlertid er det foreslått andre endringer i timerammene som får negative konsekvenser for musikkfaget og musikkaktiviteter i grunnskolen:

- skolens og elevens valg bortfaller
- timer til frie aktiviteter på småskoletrinnet bortfaller
- 304 timer tilvalgsfag på ungdomstrinnet omdisponeres til 2. fremmedspråk og programfag.

I realiteten medfører derfor forslaget til fag- og timefordeling en *reduksjon* av de estetiske fagenes andel av grunnskolenes årstimetall. Så kan det innvendes at det vil være mulig å opprette programfagtilbud innenfor både musikk, dans og drama og formgivingsfag. Musikk i Skolen er skeptiske til at dette vil skje i særlig stor målestokk. Slike tilbud forutsetter at den enkelte skole selv har nødvendig lærerkompetanse, noe vi vet er stor mangelvare. Alternativt må den enkelte skole etablere nødvendig samarbeid med aktuelle videregående skoler og institusjoner / organisasjoner i kunst- og kulturlivet om slike tilbud. Slikt samarbeid vil - bare av geografiske grunner – være vanskelig for mange skoler å etablere.

Musikk i Skolen

Kirkegt. 20, 0103 Oslo
Telefon 22 41 93 80
Telefax 22 41 93 83
E-post:
musikkiskolen@musikk.no
Web:
www.musikkiskolen.no

Styreleder
Signe Kalsnes
Tlf.23 36 72 65
E-post sk@nmh.no

Musikkfaget, et utøvende og skapende fag - konsekvenser for timetallet

I forslaget til nye læreplaner for grunnskolen fremstår musikkfaget med en sterk utøvende og skapende profil, beskrevet gjennom hovedområdene *musisere, komponere og lytte*. De tre hovedområdene i faget krever alle at elevene utvikler musikalske ferdigheter i gehør, musisering (som omfatter både det å kunne synge, spille på ulike instrumenter og danse) og i komponering, i tillegg til musikkfaglige kunnskaper og holdninger. Utvikling av ferdigheter er en tidkrevende prosess som både krever kontinuitet i undervisningen og tid for elevene til å øve opp disse ferdighetene under veiledning av lærer.

Problemet med det foreslåtte timetallet til musikk, er at det ikke tar utgangspunkt i fagets egenart - musikk som et utøvende og skapende fag – og de lærings- og undervisningsprosessene dette medfører. Timetallet ser heller ut til å gjenspeile et teoretisk musikkfag. I høringsmalen stilles det spørsmål ved om kompetansemålene i forslaget til læreplan ”er på et realistisk ambisjonsnivå i forhold til omfanget av faget (timetallet)”, uten å skjule til om forslaget til timetallet faktisk gir realistiske rammer for faget. Slik vi vurderer det, må kompetansemålene først og fremst gjenspeile fagets egenart, og dersom denne ikke er tatt tilstrekkelig hensyn til i forslaget til timetall, kan ikke løsningen være å redusere det faglige ambisjonsnivået gjennom å definere ”enklere” mål for opplæringen. Tvert imot etterlyser vi bedre samsvar mellom timetall og fagets egenart. En økning på 114 timer på ungdomstrinnet vil bedre dette samsvaret betraktelig.

Grunnleggende ferdigheter i alle fag – konsekvenser for timetallet

Alle fag i grunnskolen – også musikk - skal ifølge det nye læreplanverket ha et særskilt ansvar for å utvikle de grunnleggende ferdighetene: å kunne uttrykke seg muntlig og skriftlig, lese, regne og bruke digitale verktøy. En logisk konsekvens av denne føringen ville være at *alle grunnskolens fag - også musikk - fikk sin andel av det økte timetallet i grunnskolen*, ut fra begrunnelsen om at de ulike fagene representerer varierte måter å trene grunnleggende ferdigheter på, at denne variasjonen vil bidra til høyere kvalitet i grunnopplæringen, og at økt faglig ansvar må følges opp med økte timeressurser.

Når de grunnleggende ferdighetene både skal utvikles og vurderes i alle fag, er det grunn til bekymring for innholdet i de estetiske fagene. I motsetning til mange andre fag, har ikke musikk og kunst og håndverk fått økt sine timeressurser. Disse fagene skal nå bidra til utvikling og vurdering av ferdigheter som ikke spesifikt inngår i arbeidet med elevenes kreative og skapende kompetanse, altså de mest sentrale sidene ved fagene. Konsekvensen blir at arbeid med grunnleggende ferdigheter i noen grad vil måtte fortrenge sentralt faglig innhold, noe som igjen medfører fare for at de estetiske fagene dreies i instrumentell retning.

Musikk i Skolen ser ikke negativt på at musikkfaget *også* kan ha instrumentell verdi, men vil påpeke betydningen av fagets egenverdi og betydning for utvikling av opplevelsesevne og evne til å formidle tanker og følelser gjennom musikk. I et utøvende og skapende musikkfag er det naturlig at de grunnleggende ferdighetene trenes på andre måter enn i mange andre skolefag, hovedsakelig gjennom en kroppslig og praktisk tilnærming til tenkning, forståelse og begrepslæring. Musikkfaget vil på denne måten representere vesentlige bidrag til en tilpasset opplæring for alle elever gjennom å by på alternative tilnærminger til læring og utvikling av disse ferdighetene.

Musikk i Skolen er kritisk til den ensidige satsingen på basisfag som språk og matematikk. Ser man på den gruppen elever som skårer dårligst i slike fag, har mange av disse fått ekstra hjelp og støtte i form av spesialundervisning. Studier (Thomas Nordahl: *Utvidelse av*

skoledagen? Dagbladet 15.9.03) viser at ca. 85 % av innholdet i denne undervisningen er knyttet til fagene norsk, engelsk og matematikk, og at resultatene er relativt dårlige. Det ser ikke ut til at mer undervisning i basisfag gir gode resultater for denne elevgruppen. Elevene ser heller ut til å trenge mer variasjon og en skole som møter dem på deres egne interesser, hvilket skulle tilsi at en styrking av estetiske fag ville kunne falle heldig ut for mange elever.

Et tilbakeblikk på de estetiske fagenes omfang i tidligere læreplaner

Musikk i Skolen er sterkt bekymret for en stadig større teoretisering av skolen, og et tilbakeblikk på de estetiske fagenes omfang i tidligere læreplaner viser at det er grunn til bekymring. Med det foreliggende forslaget til fag- og timefordeling i grunnskolen, plasserer Læreplanen av 2006 seg på jumboplass mht. de estetiske fagenes andel av skolens totale timetall. Følgende oversikt (Gunn Imsen: *Clemets omgang med fakta*. Dagsavisen 29.10.2004.) skulle gi et nokså entydig bilde av utviklingen de siste 30 årene:

- Mønsterplanen av 1974: musikk og forming utgjør 19,7 % av timetallet i grunnskolen (medregnet timetallet til valgfag, fratrukket timer til annet fremmedspråk)
- Mønsterplanen av 1987: musikk og forming utgjør 16,2 % av timetallet i grunnskolen
- Læreplanen av 1997: musikk og kunst og håndverk utgjør 14,5 % av timetallet i grunnskolen (medregnet halvparten av skolens og elevens valg).
- Læreplanen av 2006 – dersom forslaget til fag- og timefordeling legges til grunn: musikk og kunst og håndverk utgjør 13,3 % av timetallet i grunnskolen.

Årsaken til denne systematiske reduksjonen i timetall for de estetiske fagene ligger først og fremst i at valgfagene som kunne brukes til disse fagene er borte, og at den totale økningen i timetall i perioden nokså ensidig har gått til å styrke teorifagene, skriver Imsen (2004). Det er etter vår oppfatning ingen tvil om at det over lang tid har foregått en systematisk dreining av fag- og timefordelingen i grunnskolen, og at denne favoriserer basisfagene norsk og matematikk på bekostning av de estetiske fagene. At de estetiske fagene nå også skal ha ansvar for utvikling av grunnleggende ferdigheter – innenfor uendrede timerressurser – styrker denne tendensen ytterligere.

I dag er musikkfaget med sine 494 timer og 5,1 % av årstimetallet, skolens *nest minste fag*, bare slått av heimkunnskap. For skoleåret 2006-07 vil musikk - i henhold til forslaget om nok en økning av årstimetallet – utgjøre en enda mindre andel av det totale timetallet i grunnskolen: 4,9 %. Dette til sammenlikning med kunst og håndverk (8,4 %), eller skolens to største fag: norsk og matematikk - som vil utgjøre henholdsvis 22,6 % og 15 % av årstimetallet.

Lærerkompetanse i estetiske fag

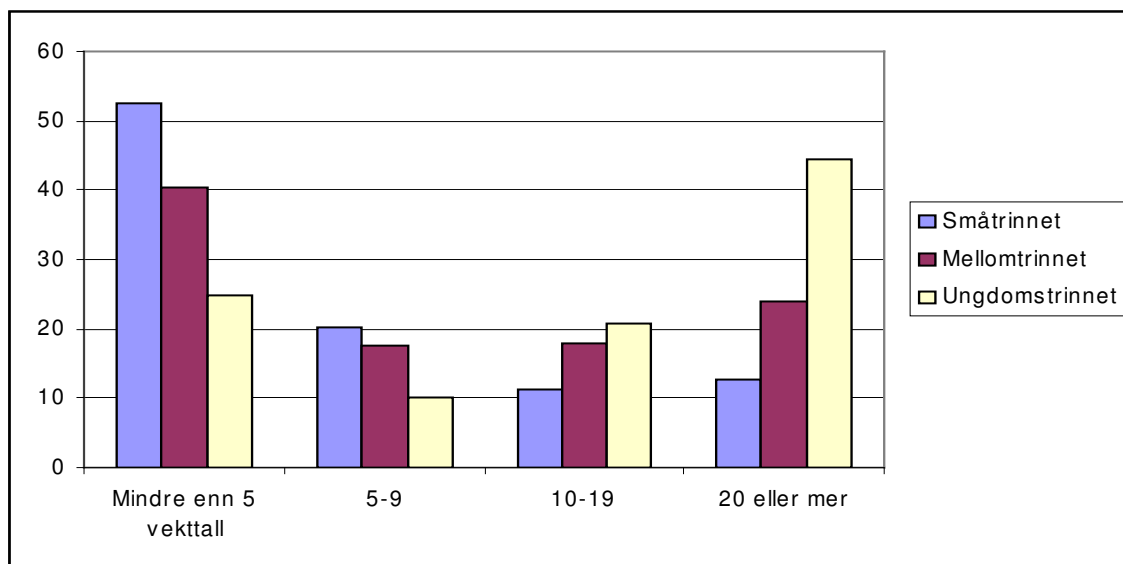
Det er grunn til å anta at det er sammenheng mellom et fags timeomfang i skolen og lærerkompetansen i faget. Dette er budskapet fra skoleledere som hevder at de har måttet kvitte seg med faglærere i musikk, bl.a. som en følge av reduserte muligheter for musikk som valgfag. Slik vi ser det, medfører den systematiske reduksjonen i timetall til estetiske fag svekkede muligheter for skolene mht. å tilsette og beholde faglærere i musikk og kunst og håndverk. Jo lavere timetall i et fag, desto mindre lærerbehov, og desto vanskeligere blir det å tilsette faglærere med spesialkompetanse – i hvert fall i større eller hele stillinger - med den konsekvens at faglærerne skyves ut av grunnskolen. Denne situasjonen – kombinert med politiske føringer i form av satsing på matematikk, norsk og språkfag i etter- og videreutdanningsreformene for lærere - vil også kunne prege lærerstudenters fagvalg i utdanningen. Særlig i perioder med overtallighet av lærere

og stor konkurranse i arbeidsmarkedet, er det naturlig å forvente at lærerstudenter velger fag det er stor etterspørsel etter, og som dermed vil forbedre sjansene deres mht. å få en lærerjobb. Av tidligere data om studenters fagvalg i lærerutdanning før reformen i 1998, vet vi at 7 av 10 lærerstudenter valgte vekk musikk og 6 av 10 valgte vekk forming (Lærerutdanningsrådets publikasjon nr.1-1997). Det kan se ut til at vi befinner oss i en ond sirkel der flere sammenfallende faktorer virker negativt inn, og der det tegner seg et bilde av manglende eller liten lærerkompetanse i estetiske fag. Statistisk Sentralbyrås undersøkelse om kompetanse i grunnskolen (Statistisk sentralbyrå / Bengt Oscar Lagerstrøm (2000): *Kompetanse i grunnskolen. Hovedresultater 1999-2000*), viste dette med stor tydelighet:

- Over halvparten av lærerne som underviser i musikk og kunst og håndverk på småskoletrinnet har ingen utdanning i disse fagene
- 40 % av musikk lærerne på mellomtrinnet og 25 % på ungdomstrinnet har ingen musikkutdanning
- 40 % av kunst- og håndverklærerne på mellomtrinnet, og 30 % på ungdomstrinnet har ingen utdanning i kunst og håndverk

Følgende figur fra undersøkelsen viser kompetansesituasjonen for musikk lærere på ulike trinn, målt i vektall i faget:

Figur 1: *Andel lærere i musikk med ulik utdanning i faget, etter skoletrinn. Prosent*

Andelen musikk lærere med grunnfagskompetanse (20 vt./ 60 stp.) eller mer, er liten - vel 10 % på småskoletrinnet, i overkant av 20 % på mellomtrinnet og ca. 45 % på ungdomstrinnet. Tendensene er omtrent de samme for lærere som underviser i kunst og håndverk: i underkant av 10 % på småskoletrinnet har grunnfagskompetanse eller mer, vel 20 % på mellomtrinnet og vel 45 % på ungdomstrinnet (Statistisk Sentralbyrå 2000). Også det at estetiske fag ikke er obligatoriske i videregående opplæring påvirker lærerkompetansen negativt, ved at lærerstudenters studiekompetanse generelt må anses å være lavere i disse fagene enn i en rekke andre skolefag når de starter sin lærerutdanning. Dette kan være en medvirkende faktor til at lærerstudentene ikke velger estetiske fag, i tillegg til at studentene må arbeid relativt lenge med disse fagene for å tilegne seg en grunnleggende utøvende og skapende kompetanse.

Slik situasjonen i dag fortøner seg, har mange allmennlærere som underviser i musikk og kunst og håndverk ikke hatt estetiske fag i sin lærerutdanning, men baserer sin undervisning på den fagkompetansen de selv tilegnet seg gjennom grunnskolen. Denne situasjonen gir liten

grunn til optimisme mht. en utstrakt etablering av programfag innenfor musikk, dans og drama eller formgivingsfag.

Karakteristisk for det nye læreplanverket er at det beskriver fagene på et overordnet nivå gjennom formål og hovedområder og kompetansemål i fagene. Et slikt planverk – med så stort rom for lokale valg – krever meget god kompetanse på skolenivået – både i fag og mht. lokalt læreplanarbeid. Utfordringene for de estetiske fagene knytter seg først og fremst til den manglende lærerkompetansen. Vi mener at en styrking av timetallet i musikk på ungdomstrinnet vil kunne føre til at flere skoler velger å tilsette faglærere i musikk.

Lokal rett til omdisponering av inntil 25 % av timetallet i hvert enkelt fag

I tilknytning til forslaget om fag- og timefordeling foreslås det også at den enkelte skole skal få lokal rett til omdisponering av inntil 25 % av timetallet i hvert enkelt fag. Ordningen skal praktiseres individuelt, og det må være en forutsetning at omdisponering vil kunne føre til bedre måloppnåelse i fagene samlet sett for den enkelte elev. Utfordringene med å skulle praktisere en slik ordning er mange – likeså fallgruvene. Musikk i Skolen frykter at ordningen vil ramme de estetiske fagene negativt, fordi disse fagene ikke omfattes av nasjonale prøver på samme måte som basisfagene. Det blir sannsynligvis ikke på bakgrunn av resultatene i musikk og kunst og håndverk at skolene skal måles og sammenliknes, og det kan derfor synes uproblematisk å omdisponere 25 % av timetallet i estetiske fag til matematikk og språkfag for elever som er svake i disse basisfagene, eller for å høyne den enkelte skoles resultater og rangering på de nasjonale prøvene. Ser man dette i sammenheng med ordninger som ”fritt skolevalg” og ”pengene følger eleven” – der skolens budsjett avgjøres av elevtallet - tegner det seg et nokså dystert scenario av en mulig utvikling mot ytterligere svekking av estetiske fag. Vår organisasjon har allerede mottatt henvendelser om skoleledere som foreslår å omdisponere deler av timetallet i musikk til matematikk.

Konklusjon:

De estetiske fagene i grunnskolen har gjennomgått en systematisk nedskjæring mht. andel av timetallet fra 1974 og frem til i dag. Ser vi dette i sammenheng med fagenes situasjon i lærerutdanning nå og tidligere, med kompetansesituasjonen i grunnskolen, og med de sterke føringene i *kunnskapsløftet* knyttet til basisfagene – minner dette om en systematisk degradering av de estetiske fagene. Dette til tross for at departementet i St.meld.nr.30 (2003-04) *Kultur for læring* legger til grunn at *kunst og kultur har stor egenverdi og* (departementet mener at *estetiske fag derfor skal ha en sentral plass i skolen* (s.43). Også de to andre stortingsmeldingene som omfatter grunnskolen - St.meld.nr.38 (2002-03) *Den kulturelle skolesekken*, og St.meld.nr.29 (2002-03) ”*Ei blot til Lyst*” Om kunst og kultur i og i tilknytning til grunnskolen - støtter opp om en slik skolepolitikk.

Musikk i Skolen ønsker avslutningsvis å peke på den betydningen musikkfaget kan få for satsingen på både entreprenørskap, innovasjon, samt teknologi og design i skolen, forutsatt at faget styrkes i timetall. Musikk knytter estetikk og teknologi sammen, og vil naturlig kunne inngå i tverrfaglig arbeid med teknologi og design. Faget kan også bidra til skolens satsing på entreprenørskap gjennom økt forståelse for musikkens betydning som kulturbærer og verdiskaper lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

For at den nye læreplanen skal kunne realisere de intensjoner – utvikling av både musikkkompetanse og grunnleggende ferdigheter – som musikkfaget har potensial til, er det nødvendig med rammefaktorer som legger til rette for at hovedområdene og de praktiske

arbeidsmåtene i faget kan ivaretas på en tilfredsstillende måte. Forslaget til timetall for musikk tar ikke tilstrekkelig hensyn til fagets utøvende og skapende karakter, og det faktum at det tar tid å utvikle musikkfaglig kompetanse i form av ferdigheter. Skal faget bidra til utvikling av grunnleggende ferdigheter, må vi forutsette at dette i seg selv tar tid – selv om det skal skje på fagets premisser. Forslaget til timetall gir heller ikke særlig rom for dette uten at musikkfaglig innhold fortrenses.

Det foreligger altså svært gode grunner for å øke timetallet til musikkfaget i grunnskolen, og en umiddelbar økning tilsvarende 114 timer på ungdomstrinnet vil være den mest hensiktsmessige måten å gjøre dette på. Økningen bør fremkomme ved en omfordeling av de ”friske” timeressursene, og vil muliggjøre gjennomsnittlig 2 timers ukentlig undervisning hvert av årene i 8., 9. og 10. klasse. Dette er et minstekrav dersom man ønsker å stimulere til et skapende og utøvende musikkfag.

Med vennlig hilsen
Musikk i Skolen

Signe Kalsnes (S)
Styreleder

Alexander Krohg Plur
Generalsekretær